

บทบาทของกระทรวงมหาดไทยในการบูรณาการและ ส่งเสริมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

นายสาครินทร์ จำปา
นักทรัพยากรบุคคลชำนาญการพิเศษ
รักษาการในตำแหน่ง ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านยุทธศาสตร์
กลุ่มยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย

๑. หลักการและเหตุผล

เกษตรอินทรีย์ถือเป็นแนวทางการทำเกษตรกรรมที่สอดคล้องกับวิถีธรรมชาติ เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม สร้างความสมดุลให้กับระบบนิเวศ สร้างความมั่นคงด้านอาหาร และมีความปลอดภัยต่อสุขภาพของทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค นอกจากนี้ เกษตรอินทรีย์ยังมีความสำคัญต่อสภาพแวดล้อมโดยรวมที่มีความปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค รวมทั้งระบบนิเวศวิทยา ดังนั้น รัฐบาลจึงให้ความสำคัญกับการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศเป็นอย่างยิ่ง

กระทรวงมหาดไทยนับเป็นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามแผนปฏิบัติการด้านเกษตรอินทรีย์ (พ.ศ.๒๕๖๐ – ๒๕๖๕) ที่มีส่วนร่วมในการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของประเทศไปพร้อมกับรัฐบาลและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ รวมทั้งเป็นหน่วยงานสนับสนุนหลักร่วมกับหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในระดับจังหวัด ผ่านกลไกของนโยบาย แผนงาน โครงการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานชุดต่างๆ เช่น คณะอนุกรรมการพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ระดับจังหวัด คณะทำงานพัฒนาเกษตรอินทรีย์จังหวัด เป็นต้น ทั้งนี้ จากการศึกษาพิจารณาแผนพัฒนาจังหวัดและแผนปฏิบัติการประจำปีของจังหวัด รวมทั้งกลุ่มจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยละเอียดแล้ว พบว่า เกือบทุกจังหวัด รวมทั้งกลุ่มจังหวัด จะมีการใส่คำว่า “การเกษตร ...” ไว้ในวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายการพัฒนาแทบทั้งสิ้น ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นภาคที่มีพื้นที่การทำเกษตรกรรมมากที่สุดในประเทศไทย และประชากรส่วนใหญ่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก

ในขณะเดียวกัน กระทรวงมหาดไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรอินทรีย์เช่นเดียวกับรัฐบาล รวมทั้งต้องการมีส่วนร่วมในการบูรณาการร่วมกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ส่วนราชการ ภาคเอกชน ประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่ จึงได้มีโครงการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ “ขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ” เมื่อวันที่ ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๑ เวลา ๐๙.๐๐ น. ณ โรงแรมปรี๊นท์ พาเลซ มหานาคร กรุงเทพมหานคร โดยมี นายสุธี มากบุญ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ร่วมกับ นายวิวัฒน์ ศัลยกำธร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กล่าวมอบนโยบายการบูรณาการการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติระดับพื้นที่ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้บริหารระดับสูง เจ้าหน้าที่ ผู้ปฏิบัติงาน และผู้แทนภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง ได้รับทราบนโยบายการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ร่วมกำหนดกรอบแนวทางบูรณาการการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ และจัดทำแผนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ของจังหวัดระดับพื้นที่ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๕ ในพื้นที่ ๑๓ จังหวัด ได้แก่ ลพบุรี พัทลุง ฉะเชิงเทรา จันทบุรี หนองบัวลำภู สกลนคร มหาสารคาม สุรินทร์ ยโสธร เชียงใหม่ เชียงราย เพชรบูรณ์ และจังหวัดอุทัยธานี รวมทั้งประสานเชื่อมโยงทุกหน่วยงานร่วมกัน อนึ่ง รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้เน้นย้ำให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์แห่งชาติในระดับพื้นที่ เน้นการบูรณาการการทำงานจากทุกหน่วยงานในรูปแบบเครือข่าย “ประชารัฐ” และการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน พร้อมทั้งพัฒนาศักยภาพของทุกภาคส่วน เพื่อให้การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในทุกพื้นที่บรรลุผลสำเร็จอย่างเป็นรูปธรรม และเป็นแกนหลักในการจัดทำแผนงาน/โครงการให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ชาติ ๒๐ ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒

แผนปฏิรูปประเทศ แผนของเกษตรและสหกรณ์ แผนจังหวัด กลุ่มจังหวัด และแผนภาค เพื่อให้การพัฒนาเกิดผลสัมฤทธิ์ และมีประสิทธิภาพอย่างสูงสุดพร้อมที่จะก้าวสู่การเป็นผู้นำด้านการผลิตการบริโภค การค้าสินค้า และการบริการเกษตรอินทรีย์ในระดับภูมิภาคอย่างมั่นคงต่อไป

แม้ว่าสถานการณ์เกษตรอินทรีย์ของประเทศไทย ทั้งด้านการผลิตและด้านการส่งออกสินค้าเกษตรอินทรีย์ในช่วงเวลาดังกล่าว มีแนวโน้มในทางที่ดีขึ้น อันเป็นผลมาจากกระแสการใส่ใจเรื่องสุขภาพ การนิยมบริโภคอาหารที่ปลอดภัยจากสารเคมีตกค้าง และการเริ่มเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging Society) อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพิจารณาการทำเกษตรอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ก็ยังพบปัญหาสำคัญบางประการ ได้แก่ ๑) ข้อมูลเกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์จากแต่ละหน่วยงานยังมีความไม่สอดคล้องกัน ทั้งข้อมูลพื้นที่และข้อมูลของเกษตรกร ๒) เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและผู้ที่กำลังเข้าสู่ช่วงสูงอายุ จึงขาดการถ่ายทอดองค์ความรู้และวิธีการทำเกษตรอินทรีย์ระหว่างคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ ๓) เกษตรกรบางส่วนยังคุ้นเคยกับการทำเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมที่ต้องใช้ยาฆ่าแมลงและสารเคมีต่างๆ อันเนื่องมาจากหนี้สิน รวมทั้งขาดองค์ความรู้และวิธีการทำเกษตรอินทรีย์ และ ๔) ขาดการสนับสนุนจากภาครัฐในด้านที่จำเป็น อาทิ นวัตกรรมการผลิต ช่องทางการตลาด ค่าชดเชยเยียวยาในจำนวนที่เหมาะสมกับความเสียหายต่างๆ เป็นต้น

จากวิสัยทัศน์ของกระทรวงมหาดไทย ความว่า “ประชาชนมีรากฐานการดำรงชีวิตและพัฒนาสู่อนาคตได้อย่างมั่นคงและสมดุล ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ประกอบกับเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ.๒๕๖๐ – ๒๕๖๕ (ฉบับทบทวน) ความว่า “พัฒนาอีสานสู่มิติใหม่ให้เป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจของอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง” ดังนั้น การที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะแก้ไขปัญหาสำคัญและพัฒนาการทำเกษตรอินทรีย์ รวมทั้งการบรรลุวิสัยทัศน์และเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ดังกล่าวได้อย่างสำเร็จเป็นรูปธรรมนั้น จึงจำเป็นต้องเพิ่มบทบาทของกระทรวงมหาดไทยในการบูรณาการและขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะข้าวอินทรีย์ ซึ่งเป็นผลผลิตสำคัญที่สร้างมูลค่าเพิ่ม และรายได้ให้กับประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นอกจากนี้ ยังเป็นผลผลิตเพื่อสุขภาพ (Green Product) ที่คนส่วนใหญ่นิยมบริโภคอีกด้วย

๒. วัตถุประสงค์การศึกษา

๒.๑ เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไปและสภาพปัญหาของการทำเกษตรอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๒.๒ เพื่อศึกษาบทบาทของกระทรวงมหาดไทยในการบูรณาการและขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๒.๓ เพื่อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในการเพิ่มรายได้และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๓. วิธีการศึกษา

๓.๑ ศึกษาข้อมูลการดำเนินการของกระทรวงมหาดไทยในการบูรณาการและขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ผ่านมา

๓.๒ ศึกษาข้อมูล ปัญหา สถานการณ์ปัจจุบัน ทิศทาง และวิธีการแก้ไขปัญหาการทำเกษตรอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีจุดเน้นสำคัญคือ ยโสธรโมเดล

๓.๓ สัมภาษณ์ประชากรและผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

๓.๔ ถอดบทเรียนจากข้อมูลการสัมภาษณ์ดังกล่าว

๓.๕ สรุปผล และเสนอแนะแนวทางการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในการเพิ่มรายได้และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้กระทรวงมหาดไทย หน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน สถาบันการศึกษา และประชาชนผู้สนใจ พิจารณานำข้อมูลดังกล่าวไปใช้ในส่วนที่เกี่ยวข้องต่อไป

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล

๔.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร ซึ่งใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยจะเขียนในลักษณะพรรณนา

๔.๒ การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลแบบความคิดรวบยอดทั้งหมด เพื่อนำไปสู่การสร้างความคิดรวบยอดที่ชัดเจนในประเด็นที่สนใจศึกษา และเป็นประโยชน์ต่อตำแหน่งที่จะได้รับการแต่งตั้ง ซึ่งจะช่วยให้สามารถเชื่อมโยงกับความคิดรวบยอดอื่นๆ จนทำให้ได้ข้อสรุป รวมทั้งข้อเสนอแนะที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การศึกษา

๕. สรุปผลการศึกษา

ผู้จัดทำผลงานได้สรุปผลการศึกษา ตามวัตถุประสงค์ จำนวน ๓ ประการ ดังนี้

๑. สภาพทั่วไปและสภาพปัญหาของการทำเกษตรอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

สภาพทั่วไปของการทำเกษตรอินทรีย์ภาพรวมในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นการทำเกษตรอินทรีย์ในลักษณะเกษตรเชิงเดี่ยว มีจำนวนแปลงเกษตรอินทรีย์ที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง มีปริมาณการผลิตตามจำนวนเกษตรกรที่ได้รับการรับรอง โดยภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นแหล่งผลิตที่มากที่สุดในประเทศไทย ในส่วนของผลผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นั้น ได้มีการจำหน่ายในรูปแบบผลผลิตขั้นต้น (ปฐมภูมิ) ให้กับผู้ประกอบการแปรรูป และผู้ส่งออกทำตลาดในต่างประเทศ ราคาผลผลิตจึงต้องอ้างอิงจากผู้ส่งออกหรือผู้รับซื้อรายใหญ่ การค้าส่งจึงเป็นช่องทางที่ควรให้ความสำคัญในการทำตลาด เพื่อตอบรับกระแสคนรักสุขภาพในขณะเดียวกัน สินค้าเกษตรอินทรีย์มีแนวโน้มนำเข้าจากต่างประเทศสูงมาก สะท้อนว่า ตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ในประเทศไทยพัฒนาไปมากกว่าการผลิต นับเป็นโอกาสสำคัญของเกษตรกรไทยที่สามารถเติบโตได้อีก ดังนั้น การจำหน่ายผลผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ถึงผู้บริโภคโดยตรงยังมีน้อยถึงน้อยมาก แต่ในอนาคต มีแนวโน้มที่จะเน้นการจำหน่ายในห้างสรรพสินค้า ร้านซูเปอร์มาร์เก็ต และช่องทางค้าปลีกต่างๆ มากขึ้น

สภาพปัญหาของการทำเกษตรอินทรีย์ภาพรวมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สามารถสรุปเป็นปัญหา ได้ดังนี้

๑) ด้านแรงงาน ขณะนี้ กำลังเผชิญปัญหาด้านแรงงานที่ส่งกระทบต่อผลผลิตทางการ เกษตรอินทรีย์ในอนาคตอันใกล้ โดยมีสาเหตุหลักมาจาก

๑.๑ การก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ

๑.๒ ความไม่มั่นคงทางรายได้จากอาชีพเกษตรกรรวม ขาดแรงจูงใจ ขาดนโยบายการแก้ไขปัญหาคือเป็นรูปธรรมอย่างต่อเนื่อง

๑.๓ การเคลื่อนย้ายแรงงานไปสู่เมืองหลวงหรือเมืองอุตสาหกรรมอื่น

๒) ด้านการผลิต เมื่อระบบเศรษฐกิจเปลี่ยนแปลงไป เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงหันมาผลิตเพื่อการจำหน่ายมุ่งหวังกำไรเป็นสำคัญ โดยเฉพาะการหันมาทำเกษตรเคมี

๓) ด้านการตลาดและวิธีการกำหนดราคา กล่าวคือ ผลผลิตทางการเกษตรอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประสบปัญหาเรื่องตลาดแปรปรวนและราคาสินค้าผันผวนอย่างมาก การทำเกษตรอินทรีย์จึงเสียเปรียบการทำเกษตรเคมีเป็นส่วนใหญ่ เกษตรกรจึงไม่สามารถแก้ไขปัญหาด้านการตลาด และวิธีการกำหนดราคาด้วยตนเองได้

๔) การขาดแคลนเกษตรกรรุ่นใหม่ เนื่องจากมีเกษตรกรสูงอายุเพิ่มขึ้น รวมทั้งเกษตรกรสูงอายุมีปัญหาสุขภาพ และข้อจำกัดในการที่จะเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ๆ ซึ่งสาเหตุสำคัญที่ทำให้ขาดเกษตรกรรุ่นใหม่มีดังนี้

๔.๑ เกิดจากทัศนคติที่เห็นว่าอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพที่ต้องทำงานหนัก จึงหันไปประกอบอาชีพอื่น

๔.๒ การผลิตทางการเกษตรต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นสำคัญ

๕) ด้านสภาพกายภาพ กล่าวคือ ระบบชลประทานมีน้อย และแหล่งน้ำบางพื้นที่ เพื่ออุปโภค บริโภคและทำการเกษตรอินทรีย์ไม่เพียงพอ จึงต้องพึ่งพาแหล่งน้ำจากธรรมชาติ รวมทั้งการเข้าถึงแหล่งน้ำในการทำเกษตรอินทรีย์มีต้นทุนสูง ส่งผลให้การปลูกพืชอินทรีย์นอกฤดูทำนา ยังไม่สามารถสร้างรายได้เพิ่มเติม

๖) ด้านรูปแบบการบริหารจัดการ กล่าวคือ เกษตรกรผู้ผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์และกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัด มีระดับความสามารถด้านบริหารจัดการแตกต่างกันสูง และมีข้อจำกัดด้านค่าใช้จ่าย ในการสมัครขอตรารับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ต่างๆ เกษตรกรยังคงใช้วิธีการบริหารจัดการแบบดั้งเดิม โดยไม่มีการทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือน ไม่มีแผนละเอียดชัดเจนมากนัก โดยเฉพาะแผนในลักษณะห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ได้แก่ การกำหนดกิจกรรมในห่วงโซ่คุณค่า ตั้งแต่ระดับต้นน้ำ ระดับกลางน้ำ และระดับปลายน้ำ

๗) ปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลให้ราคาสินค้าเกษตรอินทรีย์ลดลง โดยเฉพาะข้าว นอกจากนี้ สินค้าเกษตรอินทรีย์ประเภทอื่น ได้แก่ ผลไม้ ประมง ปศุสัตว์ โดยภาพรวม ถือว่ามีราคาที่ลดลงเช่นกัน

๘) ปัญหาความรู้ความเข้าใจของเจ้าหน้าที่รัฐ กล่าวคือ เจ้าหน้าที่ของรัฐยังขาดความรู้ความเข้าใจด้านการทำเกษตรอินทรีย์อย่างลึกซึ้ง นอกจากนี้ ยุทธศาสตร์และนโยบายการขับเคลื่อนการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรอินทรีย์ไม่ควรใช้เป็นภาพรวมทั้งภาค

๒. บทบาทของกระทรวงมหาดไทยในการบูรณาการและขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จังหวัดอื่นในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะสามารถขับเคลื่อนการทำเกษตรอินทรีย์ไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ให้เป็นรูปธรรมมากขึ้นเหมือนกับจังหวัดยโสธรได้นั้น ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ ดังนี้

๑) ความชัดเจนและความต่อเนื่องของวิสัยทัศน์หรือเป้าหมายการพัฒนาจังหวัด รวมทั้งนโยบายของจังหวัด จะเป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่การกำหนดและดำเนินการตามแผนงาน โครงการ และกิจกรรมต่างๆ เพื่อเสนอของบประมาณ เพื่อนำมาใช้ในการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ของจังหวัดนั้นๆ ได้

๒) ความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาวะผู้นำและวิสัยทัศน์นักพัฒนาของผู้บริหารจังหวัด ได้แก่ ผู้ว่าราชการจังหวัดและรองผู้ว่าราชการจังหวัด ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญที่เป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ร่วมกับภาคส่วนต่างๆ ทั้งในระดับจังหวัดและระดับกลุ่มจังหวัด รวมทั้งต้องมีทีมงานเจ้าหน้าที่ที่มีความรู้ความสามารถ และมีจิตใจมุ่งมั่นทุ่มเททำงานร่วมกับเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกรด้วย

๓) กลยุทธ์การสื่อสารและประชาสัมพันธ์ โดยต้องมีการสื่อสารและประชาสัมพันธ์เชิงรุกให้ทุกภาคส่วนรับรู้ถึงประโยชน์ของอาชีพเกษตรอินทรีย์และการบริโภคสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้มากขึ้น อันจะส่งผลให้สินค้าเกษตรอินทรีย์มีราคาเพิ่มขึ้น เกษตรกรก็จะเกิดแรงจูงใจในการทำอาชีพนี้ รวมทั้งภาครัฐจะให้ความสำคัญและสนับสนุนงบประมาณผ่านแผนงาน/โครงการต่างๆ ด้านเกษตรอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น

๔) การบูรณาการการทำงาน ทั้งภายในส่วนราชการของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ด้วยกัน ส่วนราชการอื่น รวมทั้งภาคเอกชนและภาคประชาชน โดยเฉพาะประชาชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกร นอกจากนี้ การปฏิบัติงานและการสั่งการแยกส่วนจากแต่ละกรมในส่วนกลางถึงแต่ละหน่วยงานในจังหวัดโดยตรง ถือว่า เป็นอุปสรรคต่อการบริหารงานตามนโยบายของจังหวัด การจัดเก็บข้อมูล และการจัดทำฐานข้อมูลด้านเกษตรอินทรีย์แยกส่วนไม่เป็นฐานข้อมูลเดียวกัน ดังนั้น ผู้ว่าราชการจังหวัดจะต้องเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง โดยการเชื่อมโยงและบูรณาการงานตามนโยบายของแต่ละส่วนราชการในพื้นที่ให้บรรลุเป้าหมาย สร้างแผนการปฏิบัติงานที่มีแนวทางการปฏิบัติที่ชัดเจน โดยพิจารณาเงื่อนไขของเวลา ทรัพยากร ความสำคัญเร่งด่วน และคาดการณ์ถึงปัญหา/โอกาสที่อาจจะเป็นไปได้

๕) ความช่วยเหลือและการสนับสนุนด้านต่างๆ จากภาครัฐที่จะทำให้การทำเกษตรอินทรีย์มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะเครื่องจักร โรงสีข้าว งบประมาณ รวมไปถึงการวิจัยและพัฒนาสินค้าเกษตรอินทรีย์

วิธีการหรือแนวทางการจัดทำและประสานแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ (One Plan) ให้ความสำเร็จอย่างยั่งยืนนั้น ควรต้องมีการประชุมกลุ่มย่อย (Working Group) เสียก่อน โดยสำนักงานจังหวัด ในฐานะหน่วยงานฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ (ก.บ.จ.) มีหน้าที่ประสานให้หน่วยงานทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ มาปรึกษาหารือถึงแนวทางและขั้นตอนในการจัดทำแผนงานหรือโครงการของเกษตรอินทรีย์ในความรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงานว่า จะดำเนินแผนงานหรือโครงการใดบ้าง ใช้งบประมาณจำนวนเท่าไร ความพร้อมของพื้นที่ ดำเนินการ กลุ่มเป้าหมาย ความเสี่ยงต่างๆ ของโครงการ เป็นต้น เมื่อปรึกษาหารือกันเรียบร้อยแล้ว จึงได้ข้อสรุปในรายละเอียดแผนงานหรือโครงการของเกษตรอินทรีย์คร่าวๆ ในแต่ละหน่วยงาน นอกจากนั้น ก็มาพิจารณาเพิ่มเติมว่า หน่วยงานใดจะเป็นหน่วยงานหลัก หน่วยงานใดจะเป็นหน่วยงานสนับสนุน หน่วยงานใดจะใช้งบประมาณของจังหวัด หน่วยงานใดจะใช้งบประมาณของกรม/กระทรวงต้นสังกัด เช่น สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัดจัดทำโครงการส่งเสริมและพัฒนาพันธุ์ข้าวอินทรีย์ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดจัดทำโครงการส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์จากข้าวอินทรีย์ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดจัดทำโครงการการตลาดโอท็อป เป็นต้น ถ้าจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือดำเนินการในลักษณะดังกล่าวได้ ก็จะเป็นการดำเนินการที่ครบทั้งห่วงโซ่แห่งคุณค่า (Value Chain) รวมทั้งมีส่วนช่วยให้เกิดการบูรณาการและส่งเสริมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่มากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ในเรื่องของงบประมาณด้านการส่งเสริมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ไปสู่การปฏิบัติในระดับพื้นที่ไม่ได้มีแค่งบประมาณรายจ่ายพื้นที่ (Area) แต่ยังมีงบประมาณรายจ่ายกระทรวง/หน่วยงาน (Function) รวมอยู่ด้วย ซึ่งงบประมาณรายจ่ายกระทรวง/หน่วยงานจะมีจำนวนมากกว่างบประมาณรายจ่ายพื้นที่ รวมทั้งได้มีงบประมาณขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสนับสนุนด้วย

กระทรวงมหาดไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรอินทรีย์ เช่นเดียวกับรัฐบาล จึงได้มีนโยบายเน้นย้ำให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในระดับพื้นที่ โดยให้เน้นการบูรณาการการทำงานจากทุกหน่วยงานในรูปแบบเครือข่าย “ประชารัฐ” พร้อมทั้งให้สำนักงานจังหวัดทุกจังหวัดและกลุ่มยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทุกกลุ่ม เป็นแกนหลักในการจัดทำแผนงาน/โครงการด้านเกษตรอินทรีย์ให้สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกับนโยบาย แผนงาน และโครงการในระดับต่างๆ เพื่อให้การส่งเสริมและพัฒนาเกษตรอินทรีย์มีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งจะก้าวสู่การเป็นผู้นำด้านการผลิต การบริโภค การค้าสินค้า และการบริการเกษตรอินทรีย์ในระดับภูมิภาคอย่างมั่นคง

กระทรวงมหาดไทยไม่ได้มีบทบาทและอำนาจหน้าที่ด้านเกษตรอินทรีย์โดยตรง แต่กระทรวงมหาดไทยมีหน่วยงานภายใต้ความรับผิดชอบที่มีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนด้านเกษตรอินทรีย์ ได้แก่ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น และองค์กรตลาด ซึ่งหน่วยงานภายใต้ความรับผิดชอบเหล่านี้ จะมีสำนักงานที่ตั้งอยู่ในส่วนภูมิภาคทุกจังหวัด โดยเฉพาะสำนักงานจังหวัด ถือว่า เป็นหน่วยงานหลักในการแปลงยุทธศาสตร์การพัฒนาระดับชาติไปเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดในพื้นที่ จัดทำแผนพัฒนาจังหวัด ดำเนินการตามแผนกำกับและติดตามผลการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ นโยบาย และแผนพัฒนาจังหวัด รวมทั้งประสานการจัดทำแผนพัฒนากลุ่มจังหวัด จัดทำแผนปฏิบัติราชการประจำปีของจังหวัด หรือคำของบประมาณของจังหวัด และประสานการจัดทำแผนปฏิบัติราชการประจำปีของกลุ่มจังหวัด หรือคำของบประมาณของกลุ่มจังหวัด ประกอบกับในช่วงที่ผ่านมา บพทหลักของกระทรวงมหาดไทยในการบูรณาการและส่งเสริมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือโดยส่วนใหญ่ จะเป็นบทบาทของการประสานงาน โดยผู้ว่าราชการจังหวัดและส่วนราชการระดับจังหวัดสังกัดกระทรวงมหาดไทยเป็นผู้ประสานงาน ยกตัวอย่างเช่น สำนักงานจังหวัดและที่ทำการปกครองจังหวัดประสานงานร่วมกับ

สำนักงานเกษตรจังหวัดและสำนักงานสหกรณ์จังหวัดเกี่ยวกับปัญหาการค้าผลผลิตตกต่ำและปัญหาการรับรองมาตรฐานที่มีผู้ร้องเรียนผ่านศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดหรือศูนย์ดำรงธรรมอำเภอ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดประสานงานร่วมกับสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเกี่ยวกับนวัตกรรมการแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตรอินทรีย์ สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดและสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดประสานงานร่วมกับสำนักงานพาณิชย์จังหวัดเกี่ยวกับการจัดตลาดระบายสินค้าเกษตรอินทรีย์ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดและสำนักงานจังหวัดประสานงานร่วมกับสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเกี่ยวกับการจัดโครงการทริปท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น นอกจากนี้บทบาทของการประสานงานแล้ว ส่วนราชการระดับจังหวัดสังกัดกระทรวงมหาดไทย ยังมีบทบาทของการระดมความร่วมมือและสรรพกำลังจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือร่วมด้วย

บทบาทของผู้ว่าราชการจังหวัดในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือในการบูรณาการและขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ มีดังนี้

๑) **ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ** เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ใช้ในการจัดทำโครงการด้านเกษตรอินทรีย์อย่างถูกต้อง รวดเร็ว ตรงตามความต้องการ และปัญหาของเกษตรกรในพื้นที่

๒) **ระเบิดจากข้างใน** ผู้ว่าราชการจังหวัดต้องสร้างความเข้มแข็งแก่เกษตรกรในชุมชนให้มีสภาพความพร้อมที่จะรับการพัฒนาเสียก่อน แล้วจึงค่อยสร้างความเข้มแข็งแก่สังคมภายนอก

๓) **ทำตามลำดับขั้นตอน** ในการเสนอแผนงาน/โครงการด้านเกษตรอินทรีย์ ผู้ว่าราชการจังหวัดต้องเริ่มต้นจากสิ่งที่จำเป็นที่สุดของเกษตรกรก่อน โดยเฉพาะการเน้นปรับใช้ภูมิปัญญาในท้องถิ่นที่เกษตรกรสามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สูงสุดก่อน

๔) **มีความรู้หลักทางการบริหาร** ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ การวางแผนเชิงกลยุทธ์ และการบริหารการเปลี่ยนแปลง

๕) **มีทักษะการบริหารและการบูรณาการ** ได้แก่ การกล้าตัดสินใจ ภาวะผู้นำ ทักษะการสื่อสาร ทักษะการประสานงาน และทักษะการบูรณาการ

๖) **ความไว้วางใจ** ผู้ว่าราชการจังหวัดต้องทำให้ทุกภาคส่วนเกิดความไว้วางใจในการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะการสร้างเชื่อมั่นให้กับภาคเอกชน ที่จะให้ความสนับสนุนด้านการบูรณาการและส่งเสริมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ร่วมกับส่วนราชการด้วย

๗) **ความร่วมมือในการขับเคลื่อนการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรอินทรีย์ระหว่างจังหวัดระหว่างกลุ่มจังหวัด และภายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือด้วยกัน** เนื่องจากที่ผ่านมา การส่งเสริมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ไม่เป็นที่ทิศทางและเป้าหมายเดียวกันเท่าที่ควร โดยในทุกจังหวัดจะมีกลุ่มเกษตรกรอยู่หลากหลายกลุ่ม ดังนั้น ถ้าหากเราสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กลุ่มเกษตรกรภายในจังหวัดได้ ก็จะเป็นการสร้างความร่วมมือและพลังต่อรองด้านต่างๆ ในระดับกลุ่มจังหวัด และระดับภาคเพิ่มขึ้นต่อไปได้

ปัญหาหรืออุปสรรคในการบูรณาการและขับเคลื่อนการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีดังนี้

๑) **ปัญหาของแต่ละหน่วยงานที่ต่างคนต่างทำงาน** يجادการบูรณาการงานให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันและเกิดประโยชน์แก่เกษตรกรอย่างแท้จริง เช่น โครงการชลประทานระบายน้ำไปในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง เพื่อให้เกษตรกรได้ทำเกษตรอินทรีย์ แต่สำนักงานเกษตรจังหวัดยังไม่มียุทธศาสตร์ส่งเสริมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในหมู่บ้านนั้น เป็นต้น

๒) **ปัญหาความไม่ต่อเนื่องของนโยบาย** กล่าวคือ ในช่วงที่มีการปรับคณะรัฐมนตรี หรือมีการแต่งตั้งโยกย้ายผู้ว่าราชการจังหวัด รวมทั้งหัวหน้าส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับการทำเกษตรอินทรีย์ ทำให้แผนงาน/โครงการด้านการทำเกษตรอินทรีย์ขาดความต่อเนื่องกับนโยบายเดิมครั้งก่อน และส่งผลให้เกิดความล่าช้าในการเบิกจ่ายงบประมาณตามมา

๓) ปัญหาการจัดทำสำมะโนเกษตรกรอินทรีย์ กล่าวคือ ข้อมูลเกี่ยวกับเกษตรกรอินทรีย์จากแต่ละหน่วยงานยังไม่สอดคล้องกัน ทั้งข้อมูลพื้นที่และข้อมูลของเกษตรกร นายบุญธรรม เลิศสุขีเกษม ผู้ว่าราชการจังหวัดยโสธรในขณะนั้น ท่านได้ริเริ่มให้มีการพัฒนาระบบ “สำมะโนเกษตรกรอินทรีย์” เพื่อเป็นการสำรวจเบื้องต้นและจัดทำเป็นฐานข้อมูลในภายหลัง ซึ่งการทำสำมะโนเกษตรกรอินทรีย์มีจุดประสงค์เพื่อให้รู้ว่า มีคนทำเกษตรกรอินทรีย์อยู่จำนวนเท่าใด เนื่องจากการทำเกษตรกรอินทรีย์จะมีอยู่ ๒ องค์ประกอบ คือ ๑) กระบวนการผลิต และ ๒) กระบวนการรับรอง

๔) ปัญหามาตรฐานการรับรองเกษตรกรอินทรีย์ แต่เดิมทางจังหวัดยโสธรสนับสนุนเรื่องค่าใช้จ่ายการรับรองมาตรฐานบางส่วน ซึ่งการออกใบรับรองมาตรฐานให้แก่เกษตรกรนี้ ยังไม่สามารถจำหน่ายได้ทุกที่ทั่วโลก โดยขึ้นอยู่กับว่า สถานที่ที่เราจะส่งไปขาย ต้องการมาตรฐานใด ดังนั้น เราต้องผลิตและขอการรับรองตามตลาดที่เราจะไปขาย ก็คือ ใช้หลักการตลาดนำการผลิต ดังนั้น ถ้าเราแยกตลาด ก็จะมีตลาดในประเทศ แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ ตลาดในท้องถิ่น และตลาดที่ส่งออก ซึ่งเราไม่จำเป็นต้องผลิตและขอรับรองมาตรฐานระดับสากล เพื่อจำหน่ายในตลาดท้องถิ่น และการรับรองมาตรฐานระบบสากลของประเทศต่างๆ มันเหมาะกับแปลงใหญ่ๆ เพราะฉะนั้นจึงเกิดระบบรับรองมาตรฐาน PGS (Participatory Guarantee System) หรือระบบการมีส่วนร่วม โดยใช้เกษตรกรด้วยกันเองเป็นคนรับรอง ซึ่งเหมาะกับเกษตรกรรายย่อยและแปลงเล็กๆ เพื่อเป็นตัวช่วยในการรับรองผลิตภัณฑ์ แต่เนื่องจากยังมีเกษตรกรที่ทำเกษตรกรอินทรีย์ด้วยวิถีธรรมชาติ จึงยังไม่มีมีการขอรับรองมาตรฐานใดๆ จึงเป็นที่มาของการออกมาตรฐานในระดับจังหวัด หรือมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ยโสธรขั้นพื้นฐาน (Yasothon Basic Organic Standard, Yaso BOS)

๕) ปัญหาของการทำเกษตรกรอินทรีย์ที่ยังไม่มีแผนงาน/โครงการในลักษณะห่วงโซ่คุณค่า (Value Chain) ที่ชัดเจน โดยจะขอยกตัวอย่าง กล่าวคือ ระดับต้นน้ำ เช่น การลดต้นทุนการผลิต การรับรองมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ การพัฒนาแหล่งน้ำ เป็นต้น ระดับกลางน้ำ เช่น การรวบรวมผลผลิต การแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า การบริหารจัดการกลุ่มเกษตรกรที่มีอยู่จำนวนมาก ซึ่งมีปัญหาความสามารถในการบริหารจัดการภายในของกลุ่ม เกษตรกร เป็นต้น ระดับปลายน้ำ เช่น การจัดหาตลาด และการกำหนดราคาที่สอดคล้องกับตลาด เป็นต้น

๖) ปัญหาขาดแคลนแรงงานภาคเกษตรกรอินทรีย์ เพราะมีแต่แรงงานสูงอายุเป็นส่วนใหญ่

๗) ปัญหาการขาดนวัตกรรมและเทคโนโลยีในการทำเกษตรกรอินทรีย์ จึงส่งผลให้เกิดการสิ้นเปลืองแรงงาน เวลา และค่าใช้จ่ายต่างๆ

๓. แนวทางการพัฒนาเกษตรกรอินทรีย์ในการเพิ่มรายได้และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีการหรือแนวทางของกระทรวงมหาดไทยในการพัฒนาเกษตรกรอินทรีย์ เพื่อเพิ่มรายได้และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กระทรวงมหาดไทยได้มีหน่วยงานภายใต้ความรับผิดชอบที่มีหน้าที่สนับสนุนการเพิ่มรายได้และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น และองค์การตลาด ทั้งนี้ กระทรวงมหาดไทยได้มีวิธีการหรือแนวทางการพัฒนาเกษตรกรอินทรีย์ในการเพิ่มรายได้และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ก็คือ ให้ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้นำการขับเคลื่อนการส่งเสริมและพัฒนาเกษตรกรอินทรีย์ในระดับพื้นที่ โดยบูรณาการการทำงานจากทุกหน่วยงานในรูปแบบเครือข่าย “ประชารัฐ” การมีส่วนร่วมของภาคประชาชน พร้อมทั้งมอบหมายให้สำนักงานจังหวัดทุกจังหวัดและกลุ่มยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นแกนหลักในการจัดทำแผนงาน/โครงการด้านเกษตรกรอินทรีย์ให้สอดคล้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกันนโยบาย แผนงาน และโครงการในระดับต่างๆ อนึ่ง สำหรับสำนักงานจังหวัด ขอให้หน่วยงานหลักในการเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัด สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด สำนักงานพาณิชย์จังหวัด ภาคเอกชน และห้างสรรพสินค้าในพื้นที่ เพื่อเข้าร่วมประชุมถึงวิธีการหรือแนวทางการแปรรูปผลผลิตจากเกษตรกรอินทรีย์ต่างๆ รวมทั้งจัดหาตลาดที่มี

ความต้องการที่ยั่งยืนรองรับ โดยอาจให้ห้องการค้าจัดหาสถานที่ตั้งตลาดในจังหวัดใดจังหวัดหนึ่งหรือทุกจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และให้ห้องกรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่นั้น เป็นหน่วยงานสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ สถานที่ และงบประมาณ ประกอบกับในปัจจุบัน ได้เกิดปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ส่งผลให้ราคาสินค้าเกษตรอินทรีย์ลดลง จึงทำให้มีพืชผลทางการเกษตร ทั้งเกษตรอินทรีย์และเกษตรเคมีล้นเกินภายในประเทศ (Over Supply) กระทรวงมหาดไทยจึงต้องบูรณาการร่วมกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงอื่นที่เกี่ยวข้อง และภาคเอกชน เพื่อร่วมกันส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจอื่นด้วย นอกจากนี้ข้าวอินทรีย์ โดยเกษตรกรจะต้องรับรู้ว่าจะในช่วงเวลาใด ควรปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดใด หรือควรปลูกพืชที่ตลาดมีความต้องการในขณะนั้น ประกอบกับเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ส่งผลให้การดูแลทุกขั้นตอนของกระบวนการผลิตนั้น ทำได้ไม่เหมือนก่อน จึงทำให้คุณภาพและปริมาณผลผลิตต่อไร่ลดลง ซึ่งหากมีนโยบายหรือโครงการด้านการส่งเสริม ให้เกิดเกษตรกรรุ่นใหม่มาสืบทอด ก็จะทำให้ภาคการเกษตรที่เป็นต้นน้ำเข้มแข็งขึ้น เป็นผลดีต่อกลางน้ำ และปลายน้ำต่อไป

วิธีการหรือแนวทางของหน่วยงานอื่นในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ เพื่อเพิ่มรายได้และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

กรณี สำนักงานงบประมาณ : สำนักงานงบประมาณควรจัดหางบประมาณสนับสนุนการจัดทำ และรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์สากลให้กับส่วนราชการระดับจังหวัดที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำไปช่วยเหลือเกษตรกรและกลุ่มเกษตรกรที่ทำเกษตรอินทรีย์

กรณี กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ : คณะกรรมการนโยบายและแผนพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะอนุกรรมการพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ระดับจังหวัดขึ้นใหม่ โดยในคำสั่งดังกล่าว ได้มีส่วนราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทยระดับจังหวัดเข้าร่วมเป็นอนุกรรมการด้วย ได้แก่ ที่ทำการปกครองจังหวัด สำนักงานจังหวัด และสำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัด โดยส่วนราชการสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จะใช้กลไกของคณะอนุกรรมการพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ระดับจังหวัด เป็นวิธีการหรือแนวทางการขับเคลื่อนที่สำคัญในการเพิ่มรายได้และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยในการประชุมทุกครั้ง จะมีส่วนราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทยระดับจังหวัดเข้าร่วมประชุมด้วย ซึ่งได้มีการร่วมประชุมหารือในประเด็นสำคัญ ดังนี้

๑) การนำเสนอนโยบาย/ข้อสั่งการของรัฐบาลและกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ที่ได้มอบหมายให้จังหวัดดำเนินการ ทั้งนี้ นโยบายและข้อสั่งการของกระทรวงมหาดไทยที่เกี่ยวข้องกับเกษตรอินทรีย์ ก็ได้รับการบรรจุเข้าวาระเพื่อทราบด้วย

๒) การขอความร่วมมือหน่วยงาน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และสถาบันการศึกษาที่ร่วมอยู่ในคณะอนุกรรมการฯ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาด้านการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ที่สอดคล้องกับภารกิจและบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานนั้นๆ เช่น เรื่องงานวิจัยด้านการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ เรื่องการตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ เรื่องนโยบายตลาดนำการผลิต เรื่องการแก้ไขปัญหาด้านการเกษตรในพื้นที่และเรื่องร้องเรียน เรื่องภัยธรรมชาติ เรื่องการแจ้งเตือนเหตุการณ์และเตรียมรับสถานการณ์เกี่ยวกับสินค้าเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น

กรณี กระทรวงพาณิชย์ : กระทรวงพาณิชย์ได้มีการนำนโยบายการตลาดนำการผลิตมาเป็นกลไกขับเคลื่อนภาคการเกษตร (เกษตรผลิต พาณิชย์ตลาด) ซึ่งที่ผ่านมา ได้สั่งการให้ทูตพาณิชย์ประจำประเทศต่างๆ (เซลล์แมนประเทศ) รายงานความต้องการสินค้าในประเทศนั้นๆ เพื่อใช้เป็นข้อมูลให้พาณิชย์จังหวัด (เซลล์แมนจังหวัด) ดำเนินการร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในจังหวัด เพื่อผลิตสินค้าที่ตรงกับความต้องการของต่างประเทศ ทั้งนี้ ในส่วนของการบูรณาการร่วมกับกระทรวงมหาดไทยนั้น สำนักงานพาณิชย์จังหวัดได้ดำเนินการภายใต้ความร่วมมือในการขับเคลื่อนตามแผนพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัด ซึ่งจากความร่วมมือดังกล่าว ล้วนส่งผลให้เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีรายได้และคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นตามลำดับ

แนวคิด “การตลาดนำการผลิต” เป็นแนวคิดด้านการบริหารจัดการสินค้าเกษตร เพื่อให้ปริมาณผลผลิตกับความต้องการสินค้าเกษตรเกิดความสมดุลกัน และให้เกษตรกรเชื่อมโยงกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน สหกรณ์การเกษตร และผู้ประกอบการ นอกจากนี้ ยังเป็นการช่วยวางแผนการผลิตให้กับเกษตรกร ช่วยลดต้นทุนการผลิต เกษตรกรมีตลาดรองรับสินค้าที่แน่นอน ผลผลิตไม่ล้นตลาด รวมทั้งเกษตรกรมีรายได้และความมั่นคงในอาชีพมากขึ้น ทั้งนี้ ปัญหาที่พบของการตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ในห้างสรรพสินค้า ก็คือ ผลผลิตจากเกษตรกรอินทรีย์ไม่สามารถควบคุมและประมาณการได้ชัดเจนเหมือนกับผลผลิตจากเกษตรกรเคมี ห้างสรรพสินค้าจึงต้องไปนำสินค้าเกษตรกรเคมีมาจำหน่ายให้ทันกับความต้องการของผู้บริโภค จึงส่งผลให้ยอดขายสินค้าเกษตรอินทรีย์ลดลงไป โดยวิธีการหรือแนวทางในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว คือ ควรให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีการวางแผนการบริหารจัดการผลผลิตทางการเกษตรร่วมกันว่า ในช่วงเดือนใด ผลผลิตจากเกษตรกรอินทรีย์จะออกสู่ตลาดเป็นปริมาณเท่าใด ผลผลิตจากเกษตรกรเคมีจะออกสู่ตลาดเป็นปริมาณเท่าใด และในขณะนั้นมีความต้องการผลผลิตจากเกษตรกรอินทรีย์ และผลผลิตจากเกษตรกรเคมีคร่าวๆ เป็นปริมาณเท่าใด แล้วสามารถกำหนดราคาจำหน่ายผลผลิตจากเกษตรกรอินทรีย์ให้กับห้างสรรพสินค้าหรือตลาดต่างๆ ได้หรือไม่ ดังนั้น ถ้ามีการนำเรื่อง “การตลาดนำการผลิต” มาบูรณาการร่วมกับ “อาชีพการทำเกษตรอินทรีย์” แล้ว จะมีส่วนช่วยสนับสนุนในการเพิ่มรายได้ และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนี้

๑) กระแสสุขภาพ ส่งผลให้ความต้องการสินค้าเกษตรอินทรีย์เพิ่มสูงขึ้นมากในประเทศไทยและตลาดโลก

๒) เกษตรอินทรีย์ของประเทศไทยอยู่ในระยะเปลี่ยนผ่านจากระยะเริ่มต้นสู่ระยะการพัฒนา มากขึ้น และมีการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมมาช่วยในการผลิต ส่งผลให้เป็นที่ต้องการของตลาด

๓) ภาครัฐมีนโยบายสนับสนุนเกษตรกรอินทรีย์อย่างชัดเจน

๔) สินค้าเกษตรอินทรีย์ยังมีสัดส่วนน้อย เมื่อเทียบกับความต้องการ การค้า และผลิตภัณฑ์อาหารของประเทศไทยและตลาดโลก

ในขณะเดียวกัน การจัดทำปฏิทินผลผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะ ก็จัดเป็นอีกวิธีการหรือแนวทางหนึ่งในการนำ “หลักการตลาดนำการผลิต” มาบูรณาการร่วมกับ “อาชีพการทำเกษตรอินทรีย์” เพื่อสนับสนุนการเพิ่มรายได้ และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งเป็นการจัดทำข้อมูลพยากรณ์ปริมาณผลผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในแต่ละเดือน ตลอดปีการเพาะปลูก ซึ่งเป็นข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนการบริหารจัดการผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด การประเมินสถานการณ์เพื่อรับมือปัญหาราคาสินค้าล่วงหน้า รวมถึงเกษตรกรสามารถจัดเตรียมปัจจัยการผลิต และการจัดการพื้นที่เกษตรกรรมล่วงหน้าให้สอดคล้องกับฤดูกาล และสภาพภูมิอากาศ นอกจากนี้ สำนักงานสถิติจังหวัด สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด สำนักงานจังหวัด และกลุ่มยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคต่างๆ สามารถใช้ข้อมูลดังกล่าวประกอบ การจัดทำผลิตภัณฑ์มวลรวมระดับจังหวัดในแผนพัฒนาจังหวัด/กลุ่มจังหวัดได้ด้วย

ในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ความยากจนเป็นสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่ปัญหาต่างๆ ตามมา ซึ่งถือว่าเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ดังนั้น กระทรวงมหาดไทยจึงได้นำแนวคิด “การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ” มาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจนในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยอาศัยเครือข่ายประชารัฐ เป็นการบูรณาการการทำงานในลักษณะ “ชุมชนลงมือทำ เอกชนร่วมขับเคลื่อน และภาครัฐสนับสนุน” ซึ่งปัจจัยสำคัญยิ่งของการทำงานในลักษณะดังกล่าวที่สำคัญ ได้แก่

๑) การมีต้นทุนจากคณะกรรมการฯ ที่มีความรู้และประสบการณ์การทำงานในพื้นที่ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมที่นำมาใช้ขับเคลื่อนงานตามกลไกประชารัฐ

๒) บริษัท ประชาธิปไตยรักสามัคคีฯ มีลักษณะเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคม เป็นกลไกที่มีความคล่องตัวเหมือนภาคเอกชน สามารถขับเคลื่อนงานในพื้นที่ได้สะดวกและครบห่วงโซ่คุณค่า

๓) จุดแข็งของประชารัฐ คือ เครือข่ายที่มีบริษัท ประชารัฐรักสามัคคีฯ อยู่ทุกจังหวัด จำนวน ๗๖ บริษัท และมีบริษัท ประชารัฐรักสามัคคี (ประเทศไทย) เป็นบริษัทแม่ ซึ่งเป็นจุดรวมของบริษัทเอกชนขนาดใหญ่มากกว่า ๒๐ บริษัท สามารถโยกสินค้าในแต่ละจังหวัดที่มีอยู่ ทั้งสินค้าเกษตร และสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) นำมาแลกเปลี่ยน หรือขายสินค้าข้ามจังหวัดได้อย่างรวดเร็ว และมีความหลากหลายของผลิตภัณฑ์

๔) ผลงานที่ปรากฏชัดเจนที่สุด คือ งานด้านการตลาด เป็นการเชื่อมโยงตลาดหลากหลายรูปแบบ เช่น ตลาดใหม่ๆ ในจังหวัด หรือตลาดรายจังหวัด

จากที่กล่าวมาข้างต้น พบว่า แนวคิดประชารัฐและแนวคิดเศรษฐกิจฐานราก เป็นแนวคิดที่ใกล้เคียงกัน จึงสามารถส่งเสริมและสนับสนุนคู่ขนานกันไปได้ กล่าวคือ “แนวคิดเศรษฐกิจฐานราก” เป็นแนวคิดภาพใหญ่ แต่ “แนวคิดประชารัฐ” เป็นกลไกที่ถูกสร้างขึ้น มาเพื่อขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหา หรือกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากได้รวดเร็วขึ้น และมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนตามมา

๖. ข้อเสนอแนะ

จากสรุปผลการศึกษาข้างต้น ผู้จัดทำผลงานได้วิเคราะห์และประมวลผลการศึกษาดังกล่าวเป็นข้อเสนอแนะ จำนวน ๒ ส่วน ได้แก่ ส่วนที่ ๑ ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งมาตรการดำเนินการสนับสนุนตามแนวทางดังกล่าว และ ส่วนที่ ๒ ข้อเสนอแนะต่อบทบาทของกระทรวงมหาดไทยในการบูรณาการและส่งเสริมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์เพื่อนำไปสู่การเพิ่มรายได้และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ส่วนที่ ๑ ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมทั้งมาตรการดำเนินการสนับสนุนตามแนวทางดังกล่าว

แนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสินค้าเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีดังนี้

๑) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อเพิ่มโอกาสในการปรับเปลี่ยนไปสู่การทำเกษตรอินทรีย์ โดยการพัฒนาแหล่งน้ำด้วยการบริหารจัดการน้ำให้มีความเหมาะสมกับสภาพพื้นที่ รวมทั้งการพัฒนาแหล่งน้ำในไร่นา และในพื้นที่นอกเขตชลประทาน เพื่อเพิ่มทางเลือกในการผลิตสินค้าให้แก่เกษตรกร พร้อมทั้งปรับปรุงคุณภาพดินให้มีความเหมาะสมกับการทำเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกร

๒) ส่งเสริมการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต และสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตรอินทรีย์ โดยการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตและมาตรฐานให้ตรงกับความต้องการของตลาด เช่น การพัฒนาข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในทุ่งกุลาร้องไห้ไปสู่สินค้า Premium เพื่อการส่งออก การสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยการสร้างแบรนด์ให้เป็นที่รู้จัก เป็นต้น

๓) ส่งเสริมการปรับเปลี่ยนสินค้าตามศักยภาพของพื้นที่ โดยสนับสนุนข้อมูลพื้นฐานด้านการผลิตและการตลาด เพื่อการตัดสินใจปรับเปลี่ยน สนับสนุนการเข้าถึงแหล่งเงินทุนดอกเบี้ยต่ำ รวมทั้งปัจจัยที่จำเป็น เพื่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนสินค้าตามศักยภาพของพื้นที่

๔) สนับสนุนการพัฒนาเกษตรกรและสหกรณ์ให้เข้มแข็งทั้งในด้านการผลิตและการตลาด โดยสนับสนุนการรวมกลุ่มของเกษตรกรในรูปแบบแปลงใหญ่ เพื่อลดต้นทุนการผลิต เข้าถึงปัจจัยการผลิต และช่องทางการตลาด โดยเชื่อมโยงกันระหว่างเกษตรกรและผู้ประกอบการ สนับสนุนธุรกิจเกษตรกรผ่านกลไกสหกรณ์การเกษตรให้สามารถทำธุรกิจร่วมกับเอกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศได้

มาตรการดำเนินการสนับสนุนตามแนวทางดังกล่าว มีดังนี้

๑) มาตรการด้านการผลิต ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีข้อจำกัดด้านระบบชลประทาน มาตรการด้านการผลิต จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาระบบชลประทาน การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ และการปรับเปลี่ยนการผลิต มาตรการด้านการผลิตที่สำคัญจึงประกอบด้วย

๑.๑) มาตรการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตตามความเหมาะสมของพื้นที่

(๑) กรณีเพาะปลูกในพื้นที่เหมาะสม มุ่งเน้นให้เกษตรกรเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ให้ได้มาตรฐานเพื่อการส่งออก และเป็นสินค้าอัตลักษณ์

(๒) กรณีเพาะปลูกในพื้นที่ไม่เหมาะสม โดยปรับเปลี่ยนการผลิตไปเป็นสินค้าเกษตรอินทรีย์ทางเลือกอื่น เช่น เลี้ยงโค กระบือ โดยปลูกพืชอาหารสัตว์ร่วมด้วย เป็นต้น และสนับสนุนแหล่งเงินทุน และสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ ในการจูงใจให้เกษตรกรปรับเปลี่ยนไปเป็นสินค้าทางเลือกอื่น

(๓) สนับสนุนการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต เช่น โครงการระบบส่งเสริมการเกษตรแบบแปลงใหญ่ เป็นต้น

(๔) สนับสนุนเครื่องจักรกลให้สัมพันธ์กับสินค้าที่ภาครัฐต้องการจะส่งเสริมให้เกษตรกรปรับเปลี่ยน

๑.๒) มาตรการสนับสนุนปัจจัยอื่นๆ เพื่อสนับสนุนให้การผลิตมีประสิทธิภาพ เช่น โครงสร้างพื้นฐาน การวิจัยและพัฒนา องค์ความรู้ และข้อมูลข่าวสาร

(๑) สนับสนุนแหล่งน้ำในไร่นานอกเขตชลประทาน และรูปแบบการบริหารจัดการน้ำที่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ โดยภาครัฐร่วมลงทุนกับเกษตรกร

(๒) ให้องค์ความรู้ในการปรับปรุงคุณภาพดินให้เหมาะสมกับการทำเกษตรอินทรีย์ตามศักยภาพของพื้นที่

(๓) พัฒนางานวิจัยและงานวิจัยสำหรับการผลิตที่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ เช่น งานวิจัยพันธุ์พืชที่เหมาะสมกับดินเค็ม เป็นต้น

(๔) ภาครัฐร่วมลงทุนพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานให้กับสหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร เช่น โรงอบเมล็ดเพื่อปรับปรุงคุณภาพผลผลิตระหว่างรอการขาย โรงตัดแต่งโคนเนื้อ เป็นต้น

๒) มาตรการด้านการตลาด ประกอบด้วย

๒.๑) มาตรการสนับสนุนการจัดตลาดสินค้าเกษตรที่เป็นอัตลักษณ์ เช่น ข้าวหอมมะลิอินทรีย์

๒.๒) มาตรการสนับสนุนและเชื่อมโยงระหว่างตลาดกับกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตสินค้าเกษตร เช่น กลุ่มเกษตรกรสินค้าเกษตรอินทรีย์กับโรงเรียน โรงพยาบาล เป็นต้น

๒.๓) มาตรการสนับสนุนข้อมูลด้านการตลาด และการทำธุรกิจให้กับกลุ่มเกษตรกร เช่น การค้าขายแดน โดยเชื่อมโยงการค้าสินค้าเกษตร (โคนเนื้อ) ระหว่างชายแดนไทยและกัมพูชา หรือช่องทางขายสินค้าอัตลักษณ์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือผ่านระบบออนไลน์ เป็นต้น

๓) มาตรการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มและยกระดับภาคเกษตร ประกอบด้วย

๓.๑) มาตรการส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์ การแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ตามความต้องการของตลาด และสร้างเครือข่ายให้เกิดความเข้มแข็ง

๓.๒) มาตรการสนับสนุนการสร้างตราสินค้าที่มีเอกลักษณ์ และให้ได้รับตรารับรองมาตรฐาน

ส่วนที่ ๒ ข้อเสนอแนะต่อบทบาทของกระทรวงมหาดไทยในการบูรณาการและส่งเสริมการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ เพื่อนำไปสู่การเพิ่มรายได้และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร รวมทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๖ ท่าน โดยมีจุดเน้นสำคัญคือ ยโสธรโมเดล พบว่า จังหวัดยโสธรมีการพัฒนาเกษตรอินทรีย์มาอย่างต่อเนื่อง และได้กำหนดตำแหน่งการพัฒนาเป็นเมืองเกษตรอินทรีย์ การขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ร่วมกัน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และเกษตรกร มีการพัฒนาทั้งด้านพืช ปศุสัตว์ และสัตว์น้ำ เป็นการสร้างความหลากหลายในสินค้าเกษตรอินทรีย์ มีระบบการรับรองมาตรฐานสากล ใช้หลักการตลาดนำการผลิตในการบริหารจัดการสินค้า ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเพื่อยกระดับการผลิตสินค้าได้อย่างยั่งยืน นอกจากนี้ จังหวัดยโสธรได้จัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ เพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติการขับเคลื่อนเกษตรอินทรีย์ในพื้นที่ ทำให้สามารถขยายพื้นที่การทำเกษตรอินทรีย์ได้อย่างต่อเนื่อง และเกษตรกรผู้ผลิตสินค้าเกษตรอินทรีย์เป็นเป้าหมายหลักในการพัฒนา ดังนั้น ผู้จัดทำผลงานจึงมีข้อเสนอแนะต่อบทบาทของกระทรวงมหาดไทยในการบูรณาการและส่งเสริม การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ เพื่อนำไปสู่การเพิ่มรายได้และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้วยหลัก ๖ P ดังนี้

๑) Policy (การกำหนดนโยบาย) กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ต้องกำหนดนโยบายด้านเกษตรอินทรีย์ที่ต่อเนื่อง และสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะยุทธศาสตร์ตามแผนปฏิบัติการด้านเกษตรอินทรีย์ (พ.ศ.๒๕๖๐ – ๒๕๖๕) เพื่อการขับเคลื่อนการดำเนินการด้านเกษตรอินทรีย์ให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาลได้ ซึ่งการขับเคลื่อนดังกล่าวให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพนั้น ต้องอาศัยนโยบายที่มีความต่อเนื่อง มีเป้าหมายที่จะพัฒนาเกษตรกรให้มีรายได้ที่เพิ่มขึ้นและมีคุณภาพชีวิตที่ดีอย่างยั่งยืน โดยอาศัยการเชื่อมโยงตลอดห่วงโซ่อุปทานตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ รวมทั้งต้องได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากกระทรวงมหาดไทย โดยผ่านกลไกของจังหวัด อำเภอ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในรูปแบบคณะกรรมการ คณะทำงาน หรือเครือข่ายความร่วมมือต่างๆ ร่วมกันส่งเสริมและสนับสนุนการขับเคลื่อนการดำเนินการด้านเกษตรอินทรีย์ให้บรรลุวัตถุประสงค์ นอกจากนี้ ควรให้กระทรวงมหาดไทย โดยกลุ่มยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นหน่วยงานหลักร่วมกับส่วนราชการระดับจังหวัดสังกัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ หอการค้าจังหวัด สภาอุตสาหกรรมจังหวัด สถาบันการศึกษา และกลุ่มเกษตรกรต่างๆ ร่วมกันจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาเกษตรอินทรีย์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือระดับกลุ่มจังหวัดโดยเฉพาะ เพื่อเป็นทิศทาง และกรอบแนวทางการดำเนินงานด้านเกษตรอินทรีย์ที่สำคัญในระดับภาคต่อไป

๒) People (เกษตรกร) ต้องกล้าปรับเปลี่ยนจากการทำเกษตรทั่วไปหรือเกษตรเคมีมาทำการเกษตรอินทรีย์ การทำเกษตรอินทรีย์ต้องใช้ความรักและความเอาใจใส่ เกษตรกรจึงต้องมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเอง เอาใจใส่ต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม เกษตรกรผู้ทำเกษตรอินทรีย์ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ดังนั้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงต้องมีแผนงานหรือโครงการที่สร้างเกษตรกรรุ่นใหม่ เพื่อรับช่วงการทำเกษตรอินทรีย์จากรุ่นสู่รุ่น และในสถานการณ์ปัจจุบันนี้ มีปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 อย่างกว้างขวางส่งผลให้มีสมุนไพรมากชนิดได้รับความนิยม เช่น กระชาย ชิง ข่า ตะไคร้ ฟ้าทะลายโจร เป็นต้น จึงอยากให้เกษตรกรเพาะปลูกสมุนไพรมากขึ้นด้วย โดยปลูกเป็นสมุนไพรรักษาโควิด 19 ก็จะมีส่วนช่วยสนับสนุนในการเพิ่มรายได้และส่งเสริมคุณภาพชีวิตอีกทางหนึ่ง เนื่องจากตลาดทั่วประเทศมีความต้องการสมุนไพรรักษาโควิดเป็นจำนวนมาก ในขณะเดียวกัน กระทรวงมหาดไทย โดยผู้ว่าราชการจังหวัดจะต้องเป็นผู้ที่ให้ความสำคัญ ส่งเสริม และสนับสนุนการดำเนินการร่วมกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยอาจมอบหมายส่วนราชการในสังกัดไปจัดทำแผนงาน/โครงการที่เกี่ยวข้อง โดยใช้งบประมาณจังหวัดหรือกลุ่มจังหวัด เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเป็นหน่วยงานหลักในการจัดหาตลาดระบายสินค้าเกษตรอินทรีย์ (ตลาดประชารัฐ) สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดเป็นหน่วยงานหลักในการจัดโครงการทริบ์ท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์ เป็นต้น

๓) Price (การกำหนดราคา) เกษตรกรและกลุ่มเกษตรกรต้องสามารถกำหนดราคาสินค้าเองได้ วางแผนการผลิตได้ตามความต้องการของตลาด ราคาสินค้าเกษตรกรอินทรีย์ไม่จำเป็นต้องกำหนดราคาสูงมาก แต่หากสามารถลดต้นทุนการผลิตก็เท่ากับเป็นการเพิ่มราคาสินค้าในตัว นอกจากนี้ ด้านการตลาดของเกษตรกรอินทรีย์ ต้องใช้หลักการตลาดนำการผลิต มีการร่วมลงทุนกับภาคเอกชน เพื่อวางแผนการผลิตถึงการตลาด ดังนั้น กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ต้องจัดทำข้อมูลปฏิทินผลผลิตสินค้าเกษตรกรอินทรีย์ทุกจังหวัดในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเป็นการจัดทำข้อมูลพยากรณ์ปริมาณผลผลิตสินค้าเกษตรกรอินทรีย์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในแต่ละเดือนตลอดปีการเพาะปลูก ซึ่งเป็นข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนการบริหารจัดการผลผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาด การประเมินสถานการณ์เพื่อรับมือปัญหาราคาสินค้าล่วงหน้า เกษตรกรสามารถจัดเตรียมปัจจัยการผลิต และการจัดการพื้นที่เกษตรกรรมล่วงหน้าให้สอดคล้องกับฤดูกาลและสภาพภูมิอากาศ นอกจากนี้ กระทรวงพาณิชย์ควรใช้กลไกการขับเคลื่อนภาคการเกษตร (เกษตรผลิต พาณิชย์ตลาด) โดยให้ทูตพาณิชย์ประจำประเทศต่างๆ (เซลล์แมนประเทศ) รายงานความต้องการสินค้าในประเทศนั้นๆ เป็นระยะอย่างต่อเนื่อง เพื่อใช้เป็นข้อมูลให้พาณิชย์จังหวัด (เซลล์แมนจังหวัด) รวบรวมผลผลิตสินค้าเกษตรกรอินทรีย์ที่ตรงกับความต้องการของตลาดต่างประเทศ ทั้งนี้ หากจังหวัดใด มีประเด็นเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับราคาพืชผลการเกษตรตกต่ำ ขอให้ศูนย์ดำรงธรรมจังหวัดเป็นผู้รวบรวมและประสานงานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันพิจารณาแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยทันทีต่อไป

๔) Promotion (การประชาสัมพันธ์) ต้องมีการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ให้ทั้งหน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน และภาคประชาชน รับรู้ถึงประโยชน์ของอาชีพเกษตรกรอินทรีย์และประโยชน์ของการบริโภคสินค้าเกษตรกรอินทรีย์ให้มากขึ้น โดยเฉพาะธุรกิจร้านอาหาร และร้านซูเปอร์มาร์เก็ตต่างๆ ให้หันมาบริโภค หรือใช้สินค้าเกษตรกรอินทรีย์เป็นวัตถุดิบมากขึ้น ย่อมจะส่งผลให้สินค้าเกษตรกรอินทรีย์มีราคาที่สูงขึ้น เกษตรกรก็จะเกิดแรงจูงใจในการทำอาชีพนี้ รวมทั้งภาครัฐก็จะให้ความสำคัญและสนับสนุนงบประมาณผ่านแผนงาน/โครงการต่างๆ ด้านเกษตรกรอินทรีย์เพิ่มมากขึ้น โดยให้สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดเป็นหน่วยงานหลักในการรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบด้านเกษตรกรอินทรีย์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือกลุ่มเกษตรกร แล้วทำการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ เช่น สื่อโซเชียลมีเดีย สื่อโทรทัศน์ สื่อวิทยุชุมชน สื่อสิ่งพิมพ์ เป็นต้น ในขณะเดียวกัน สำนักงานจังหวัดควรเป็นหน่วยงานกลางที่มีหน้าที่เชิญหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบด้านเกษตรกรอินทรีย์ หน่วยงานในสังกัดกระทรวงมหาดไทยที่เกี่ยวข้อง หอการค้าจังหวัด สภาอุตสาหกรรมจังหวัด บริษัท ประชาธิปไตยรักสามัคคีฯ ผู้ประกอบการธุรกิจร้านอาหาร ร้านซูเปอร์มาร์เก็ต และร้านของฝากต่างๆ เพื่อประชุมหารือร่วมกันถึงแนวทางการพัฒนาสินค้าเกษตรกรอินทรีย์ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มด้านการผลิต การตลาด และการทำบรรจุภัณฑ์สินค้าต่อไป

๕) Product (ผลผลิต) การที่เกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะมีรายได้เพิ่มขึ้น และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจากการทำเกษตรกรอินทรีย์นั้น ผลผลิตสินค้าเกษตรกรอินทรีย์ต้องได้รับการพัฒนาต่อยอด โดยการแปรรูปผลิตภัณฑ์ การสร้างมูลค่าเพิ่ม การพัฒนาระบบตรวจรับรองมาตรฐานเกษตรกรอินทรีย์ให้สอดคล้องกับตลาดปลายทาง การเพิ่มชนิดสินค้าเกษตรกรอินทรีย์ให้มีความหลากหลายและเพียงพอต่อความต้องการของตลาด รวมไปถึงนวัตกรรมการแปรรูปเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าเกษตรกรอินทรีย์ นอกจากนี้ ปัญหาเกี่ยวกับสินค้าเกษตรกรอินทรีย์ที่พบเห็นได้ชัดเจน คือ ผลผลิตล้นตลาด (Over Supply) โดยการแก้ไขปัญหาดังกล่าวในระดับจังหวัดนั้น ให้ใช้กลไกของคณะกรรมการพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ระดับจังหวัด (อ.พ.ก.) เป็นกลไกหลัก โดยให้พิจารณาภารกิจจัดหาแหล่งจำหน่ายผลผลิตสินค้าเกษตรกรอินทรีย์ของเกษตรกร เสนอในการประชุมคณะอนุกรรมการพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ระดับจังหวัด (อ.พ.ก.) เพื่อหารือร่วมกันในการมอบหมายภารกิจให้หน่วยงานต่างๆ นำไปปฏิบัติในรูปคณะทำงานเฉพาะกิจ (Task Force) ดังนี้

๕.๑ คณะทำงานการประสานงานด้านการตลาดหรือหาแหล่งรับซื้อผลผลิต (Demand Side) โดยให้สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด สำนักงานสหกรณ์จังหวัด และสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรทั้ง ๑๒ เขต เป็นหน่วยงานหลักร่วมกันในการประสานขอข้อมูลด้านการตลาดหรือหาแหล่งรับซื้อผลผลิตกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่ รวมทั้งให้ประสานกับสำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด และ

สำนักงานประมงจังหวัด ในเรื่องข้อมูลปริมาณผลผลิตสินค้าเกษตรแต่ละชนิดว่า มีปัญหาในการขายหรือไม่ แม้ไม่มีปัญหาการขาย ก็ควรจัดหาตลาดที่มั่นคง ซึ่งเจ้าหน้าที่จะต้องมีข้อมูลสินค้าเกษตรในจังหวัดที่ครบถ้วน ชัดเจน ได้แก่ ชนิด ปริมาณผลผลิต และราคา เพื่อใช้ในการเจรจาเพิ่มช่องทางตลาดให้แก่เกษตรกร ตัวอย่างเช่น ในกรณีการเชื่อมโยงตลาดประชารัฐกับสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด หรือสำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น จังหวัด เพื่อให้เป็นหน่วยงานสนับสนุนร่วมกันในการรับซื้อผลผลิตทางการเกษตรจากเกษตรกรโดยตรง แล้วนำไปจำหน่ายให้แก่ละอองครุภคกรปกครองส่วนท้องถิ่นมารับซื้อผลผลิตทางการเกษตรดังกล่าวไปจำหน่ายให้กับประชาชนในพื้นที่ของตนเอง นอกจากนี้ ในจังหวัดที่มีแหล่งรับซื้อสินค้าที่สำคัญ เช่น เขตนิคมอุตสาหกรรม ค่ายทหาร โรงงาน โดยเฉพาะ Modern Trade เช่น Big C Tesco Lotus จึงควรประสานงานกับหน่วยงานและผู้จัดการ ห้างร้านต่างๆ ในการเป็นแหล่งรับซื้อผลผลิตทางการเกษตร โดยอาจทำในรูปแบบ MOU และมีการพาลงไปดู แปลงเพาะปลูก เพื่อสร้างความมั่นใจในการรับซื้อผลผลิตกับกลุ่มเกษตรกรและเกษตรกรโดยตรง

๕.๒ คณะทำงานการส่งเสริมสนับสนุนการผลิตและจัดทำข้อมูลด้านการผลิต (Supply Side) โดยให้สำนักงานเกษตรจังหวัด สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด และสำนักงานประมงจังหวัด เป็นหน่วยงานหลักร่วมกัน โดยมีโครงการชลประทานจังหวัด สถานีพัฒนาที่ดิน ปฏิรูปที่ดินจังหวัด และผู้อำนวยการศูนย์/สถานีในสังกัด กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นหน่วยงานสนับสนุนร่วมกันในการส่งเสริมสนับสนุนการผลิต และการจัดทำ ข้อมูลด้านการผลิต (Supply Side) โดยจัดทำแผนการผลิตตามความต้องการของตลาด (Demand Driven) หรือผลิตให้ได้ตามคุณสมบัติที่ผู้รับซื้อกำหนดให้ครอบคลุมกระบวนการผลิตทางการเกษตร รวมทั้งในกรณีที่ผู้ซื้อ/ตลาด ต้องการสินค้าเกษตรจำนวนมาก และตกลงทำสัญญาซื้อขายระยะยาว อาจสนับสนุนให้เกษตรกรรวมกลุ่มทำการ เกษตรในรูปวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่ (Mega Farm Enterprise) หรือใช้เครื่องจักรกล/เครื่องมือทางเทคโนโลยี ที่ทำเกษตรแม่นยำ เข้ามาใช้ในกลุ่มวิสาหกิจเกษตรแปลงใหญ่เพื่อเป็นการลดต้นทุนการผลิต

๕.๓ ขอให้นำข้อมูลด้านการผลิตและการตลาด (Supply Side และ Demand Side) จากคณะทำงานทั้ง ๒ ชุด นำเสนอคณะกรรมการพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ระดับจังหวัด (อ.พ.ก.) เพื่อใช้ประกอบการ ประเมินสถานการณ์และปัญหาการเกษตรของพื้นที่ พิจารณาปรับเปลี่ยนแผนการผลิตทางการเกษตรของพื้นที่ ให้มีความเหมาะสม สอดคล้องกับแผนที่เกษตรเพื่อการบริหารจัดการเชิงรุก (Agri-Map) โดยอาจลดพื้นที่ในการ ทำการเกษตรเชิงเดี่ยวไปทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ หรือไปทำการเกษตรอินทรีย์ หรือลดพื้นที่ ในการทำสินค้าเกษตรชนิดเดิมไปผลิตสินค้าเกษตรชนิดใหม่ตามความต้องการของตลาด เพื่อลดปัญหาสินค้า เกษตรล้นตลาด เช่น การลดพื้นที่การทำนาปรัง ด้วยการปลูกพืชตระกูลถั่วหรือข้าวโพดเลี้ยงสัตว์หรือพืชชนิดอื่น ตามความต้องการของตลาด เป็นต้น รวมทั้งควรมีการรวบรวมผลการดำเนินงาน และศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้เกิด ความสำเร็จจากกรณีตัวอย่างของจังหวัดที่มีการประสานกับสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด หรือสำนักงาน ส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัด เพื่อใช้ตลาดประชารัฐเป็นหน่วยงานสนับสนุนร่วมกันในการรับซื้อผลผลิต ทางการเกษตรจากเกษตรกรโดยตรง แล้วนำไปจำหน่ายให้แก่ละอองครุภคกรปกครองส่วนท้องถิ่นมารับซื้อผลผลิต ทางการเกษตรดังกล่าวไปจำหน่ายให้กับประชาชนในพื้นที่ของตนเอง

๖) **Physical Environment (สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ)** แต่ละจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความเหมาะสมด้านสภาพภูมิประเทศและสภาพภูมิอากาศต่อการทำเกษตรอินทรีย์ต่างกัน สภาพพื้นที่ การทำเกษตรอินทรีย์บางแห่งมีระบบชลประทานที่ใช้น้ำไม่ครอบคลุม จึงต้องอาศัยน้ำฝนและน้ำจากธรรมชาติ เป็นหลัก บางพื้นที่ขาดแคลนแหล่งน้ำ จึงทำเกษตรอินทรีย์ได้เพียงฤดูเดียว ส่งผลให้การใช้น้ำเพื่อการทำเกษตร อินทรีย์ยังไม่เต็มศักยภาพ นอกจากนี้ ยังมีปัญหาคุณภาพดินเค็มและดินทราย และปัญหาการปลูกพืชไม่เหมาะสม กับสภาพดิน ทำให้ผลผลิตต่อไร่ลดลง ส่งผลกระทบต่อรายได้และคุณภาพชีวิตของเกษตรกร เนื่องจากปัญหา ดังกล่าวนั้น เป็นปัญหาที่สำคัญ เร่งด่วน และมีผลกระทบในวงกว้าง ดังนั้น จึงต้องใช้กลไกของจังหวัดในการแก้ไข ปัญหาดังกล่าว โดยให้โครงการชลประทาน สำนักงานเกษตรจังหวัด และสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย จังหวัด เป็นหน่วยงานหลักในการจัดสรรน้ำให้แก่เกษตรกร เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อทำเกษตร โดยมี หน่วยงานสนับสนุน ทั้งนอกและในสังกัดกระทรวงมหาดไทย ดังนี้ ๑) ให้สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและ

สิ่งแวดล้อมจังหวัด เป็นหน่วยงานตรวจสอบ ปรับปรุง และพัฒนาคุณภาพน้ำผิวดินและน้ำใต้ดินให้ได้มาตรฐาน และเหมาะสมกับการทำเกษตรอินทรีย์ ๒) ให้สถานีพัฒนาที่ดินเป็นหน่วยงานแก้ไขปัญหาคคุณภาพดินเค็มและดินทราย และปัญหาการปลูกพืชไม่เหมาะสมกับสภาพดิน ๓) ให้สำนักงานพลังงานจังหวัด เป็นหน่วยงานส่งเสริมการใช้พลังงานทดแทนในการทำเกษตร เช่น โซลาร์เซลล์ กังหันลม เป็นต้น เพื่อเป็นการลดต้นทุนของเกษตรกรในระยะยาวได้อีกทางหนึ่ง ๔) ให้สำนักงานจังหวัด หรือกลุ่มยุทธศาสตร์การพัฒนาภาค สนับสนุนงบประมาณในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนเร่งด่วนที่เกี่ยวข้อง พิจารณาบรรจุแผนงาน/โครงการที่เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ที่มีส่วนราชการร้องขอ รวมทั้งให้สำนักงานจังหวัดเป็นฝ่ายเลขานุการร่วมกับสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สำนักงานเกษตรและสหกรณ์จังหวัด สำนักงานเกษตรจังหวัด สถาบันการศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันดำเนินโครงการวิจัยเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตระหว่างเกษตรกรผู้ทำอาชีพเกษตรอินทรีย์และเกษตรกรผู้ทำอาชีพเกษตรเคมี เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนว่า อาชีพเกษตรอินทรีย์หรืออาชีพเกษตรเคมี ประเภทไหนดีกว่ากัน เพื่อที่จะได้เป็นข้อมูลเชิงเปรียบเทียบให้แก่หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน โดยเฉพาะเกษตรกร ทั้งนี้เนื่องจากสำนักงานจังหวัดเป็นศูนย์กลางของส่วนราชการในสังกัดกระทรวงมหาดไทย รวมทั้งมีเครือข่ายการบริหารงานในพื้นที่ที่กว้างขวาง จึงอาจให้มีหน้าที่ในการประสานการจัดเตรียมข้อมูลในความรับผิดชอบและอำนาจหน้าที่ของส่วนราชการสังกัดกระทรวงมหาดไทยในจังหวัด จัดเตรียมสถานที่ และรับผิดชอบงานธุรการทั่วไป เป็นต้น
